Valodas konsultācijas: elektroniskā datubāze

http://www.valodaskonsultacijas.lv/lv/questions/940

Jautājums

Vai vijole ir ***futlārī*** vai ***futrālī***?

Atbilde

Vijole ir ***futrālī***.

Vārds *futrālis* latviešu valodā aizgūts no vācu valodas vārda *Futteral*, un tā pamatā ir viduslatīņu vārds *fotrale*.
Arī krievu valodā vārds aizgūts no vācu valodas, taču tajā notikusi metatēze – skaņu pārstatījums –, un tas rakstāms *футляр*. Krievu valodas ietekmē radušās svārstības vārda rakstībā un izrunā latviešu valodā.

Abu vārdu lietojums latviešu valodā konkurē jau kopš 19. gadsimta: vārds *futrālis* periodikā atrodams kopš četrdesmitajiem, savukārt *futlāris* – kopš sešdesmitajiem gadiem. Atrodams arī vārds *futerālis* (arī *futeralis*) – tas fiksēts gan periodikā, gan Krišjāņa Valdemāra „Krievu-latviešu-vācu vārdnīcē" un arī Rūdolfa Blaumaņa daiļradē.

Inta Freimane raksta: „Visnozīmīgākie valodas kultūrā ir leksiskie kalki, kam receptorvalodā (aizgūšanas brīdī vai vēlāk) ir leksiski semantiski ekvivalenti: tas nozīmē, ka receptorvalodā ir pazīstama kalka nosauktā reālija. Šādu kalku aizgūšanas lietderība ir apšaubāma."

Vārds *futrālis* ir aizguvums no vācu valodas, leksiskais kalks, kuram līdzās latviešu valodā pēcāk nostājies tās pašas reālijas apzīmējums, kas aizgūts no krievu valodas. Ja valodā jau pastāv viens aizguvums, tad jauna tās pašas nozīmes aizguvuma ienākšanas lietderība ir apšaubāma. Tas sakāms arī, piemēram, par vārdiem *birojs* un *ofiss*: vārds *birojs* ir senāks aizguvums no franču valodas vārda *bureau*, savukārt *ofiss* – jaunāks aizguvums no angļu vārda *office*, tāpēc latviešu valodā ieteicams lietot senāko aizguvumu *birojs*.

Avoti

Ilustrētā svešvārdu vārdnīca. Sast. I. Andersone, Dz. Dāvidsone, A. Cebura. Rīga : Avots, 2019, 257. lpp.

Latviešu literārās valodas vārdnīca: futrālis

Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca: futrālis

Ceplītis, L., Miķelsone, A., Porīte, T., Raģe, S.*Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrunas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2007,234. lpp.

Vasmer, Max von. *Etimologicheskij slovar' russkogo jazyka.* Tom 4. Moskva : Astrel', ACT, 2004, 212. lpp.

Waldemar, K. *Kreewu-latweeschu-wahzu wardnice*. Moskva : Ministerstvo narodnogo prosveschenija, 1872, 634. lpp.

Kuzina, A. *Rūdolfa Blaumaņa valodas vārdnīca.* Rīga : Madris, 2019,54. lpp.

© Latviešu valodas aģentūra, 2017